

ÓH, AZOK AZ ÖTVENES ÉVEK



Áronka – Bartók – Sinatra

Május 1-jei felvonulásra készülődtünk a Írószövetség székházánál, a Gorkij fasor és Bajza utca sarkán, még a forradalom előtt. Az ott gyülekező mesterek közül keveseket ismertem, arcról a javát, így Déry Tibort, Zelk Zoltánt, Benjámín Lászlót, a magas Kuczka Pétert, a nyurga Sarkadi Imrét, Cseres Tibort, Bárány Tamást, Vidor Micut és a többieket.

Az induló menetben sodródott mellém kopasz pilisével egy jól öltözött úr, akiről ott helyben derült ki, hogy szomszédok vagyunk Budán, az Apostol utcában. Az ismeretlen, vasalt ingében arany inggombot viselő férfi szomszéd úrnak szólított. Kiejtését idegenesnek véltem, s azt is, hogy a magyar nem az anyanyelve. Valójában székely volt, cifra s költői beszédű. A Népművelési Intézetnél ízléstelen borítóba csomagolt brosúrát szorongatott a kezében. Láthatóan nekem szánta, a frissen avatott ifjú kritikusnak, szemérmesen, a jó szomszédság okán.

Tamási Áronra az ötvenes években sötét árnyék vetült. Erdélyi és behívott képviselőként 1944-ben ott ült a Tisztelt Házban. A háború után parasztpárti lett, és színeikben a Parlament tagja. Az

Ábel-trilógia szerzője ekkor már csak bábjátékokat írt, holott a vihar múltán még színdarabját is játszották *Hullámzó vőlegény* címmel, 1947-ben, az úgynevezett fordulat éve előtt.

Azután néma csönd. Tamási Áront levették, mint elsárgult képet a falról. Az erdélyi Farkaslakán született szerző, Tamási Dénes és Fancsali Márta fia, az Amerikát is megjárt kóbor vitéz, harmadik és negyedik házassága között nem talált más társaságot a vidám május 1-jén, mint a kritikusnövendéket az Apostol utcából.

Áron ízes beszéde nekem módoltnak és mesterkéltnek rémlett. Írásaiban persze nagyon is a helyén volt a góbé észjárás nyelvi tükre. Ha csupán önéletrajzának, a *Bölcső és bagoly*nak első mondatát idézem ide, érthető, miről beszélek. „Mostanában úgy megjavultam már, mint dérben a kökény.” Írásban ez a szófűzés legfeljebb meghökkentő, a hétköznapi közlekedésben viszont lassúdad és tekervényes. Hát persze, dérben a kökény. Megbecsültem mégis Áron hozzám való hajlandóságát, későbbi kópéságait szintűgy.

A forradalom előkészítésében aztán Áronnak komoly szerep jutott. Ha addig azt gondolták róla, hogy Szabó Dezső expresszionizmusának székely változatát fújta, vagy azt, hogy a csoda realizmusába túlságosan sok bokkrétát tűzött, most a személy elszántsága a műre is ráterelte a figyelmet. Újraolvasták talán a *Szűzmáriás királyfit*, az *Ábel-trilógiát*, s így egyre kínosabbá vált egy nagy író mellőzése.

Az erdélyi irodalom hírét-nevét számos kollaboráns rontotta le. A Wass Albertre kirótt halálbüntetés – *in contumaciam* – éppolyan hatással volt az egykori transylvániai reneszánsz megítélésére, mint Nyíró József látványos menekülése Szálasi Ferenc oldalán.

Áron egyik regényében egy pap letépi a reverendát, és kiáltva mondja az iskolában, hogy ő Ember szeretne lenni, s nem csak az Isten szolgája. Ez volt a fiatal, a rendből kiugró, a fejét nősülésre adó minta, Nyíró József. Később Áron sokszor összekapott a követelőző Nyíróval, aki az új székelység feltalálójának vélte magát. Az egykori pap gyakran napokra eltűnt a családjától, és harmadnapra

tért haza kapatosan. Egy alkalommal családirtással fenyegetőzött, és csak lapjának főszerkesztője beszélte le a többnapos dorbézolás utáni nyúzott férfit a tett végrehajtásától.

Más alkalommal is bajszot akasztott Áronnal. Közös szerkesztőségükben egyszer csak azt vetette oda Áronnak, hogy az fél óra múltán meghal. Nyíró képzelete nem volt nekrofilától mentes, igaz, még így sem érdemelte meg azt a sorstól, hogy egy madridi temetőből kihantolják, Budapesten elhamvasszák, majd hamvai ismeretlen helyen várjanak a végső tisztességre.

Fél óra múltán Áron számon kérte Nyírótól, hol a halál? Nyíró meg nem emlékezett a provokációra. Áronka, akit egy budapesti, zeneakadémiai fellépésen az agg Benedek Elek, a nagy mesemondó nyilvánosan nevezett el így azzal, hogy lesz még Áronkából felnőtt Áron – a későbbiekben eltávolodott Nyírótól. Fiatal korukban együtt laktak, azután Nyíró intrikáitól megromlott a viszony. Mikor én megismertem Áront, már gyűlölte Nyírót. Más oldalon álltak: a háború után Áron politikai szerepet is vállalt a Nemzeti Parasztpártban.

Nem nehéz felidézni a negyvenes évek derekáról egy parasztpárti értekezletet, ahol a balmazújvárosi Veres Péter vitázott, mondjuk, Kovács Imrével, vagy éppen Bibó Istvánnal. A Parasztpártot kívülről és belülről is szétverték. Írótagjai közül Illyés Gyula sérthetetlen volt, Veres Péter legtöbbször a titkos kommunista Erdei Ferenc oldalára húzott. Áront – vagy ahogyan barátai szólították, Áronkát – odahagyták künn a hidegben. Becsületére, hogy méltóságát megőrizte, egyenes derékkal járt, túrta a szegénységet az a férfiú, aki a háború múltán még a Tudományos Akadémia tagja volt.

A zuhanásnak része volt, hogy első számú hívét és hadnagyát, a publicista Féja Gézát, aki Áron ügyében Szabó Dezsővel is szembeszállt – a népies táborból csaknem egyedül –, szélsőséges nézeteiért börtönbe vágták, majd szabadulása után önkéntes száműzetésbe vonult.

Áron magára-maradottságának történetében benne van a kommunista fordulat teljes hirtelensége, kegyetlensége. A magyar filmgyártás érthető mozdulattal nyúlt az erdélyi népiség után. Képi nyelvzetét még a vérzivatar idején teremtette meg az *Emberek a havason* Szóts István filmjében, Nyíró József novellája alapján. Itt volt, íme, 1942-ben a romlatlan székely világ, amelyikben Csutak Gergely favágó feleségét kísérti meg az úri gazda. Menekülés közben az asszony szakadékba zuhan, a férje bosszút esküszik, börtönbe kerül, ám megszökik karácsonykor, hogy árva kisfiának ajándékot vegyen.

Szóts István nyomába szegődött Bán Frigyes, aki Tamási Árontól rendelt székely történetet. A *Vitéz lélek* című művet eredetileg a Nemzeti Színház mutatta be 1941-ben, s csak 1947-re lett *Mezei próféta* abból az első világháborúból visszatért, Balla Péter nevű férfiből (a filmben a neve Eröss Gáborra változott), aki a cséplőgép idején a szamarával akart új életet kezdeni. Ezt akár még osztályharcos üzenetnek is lehetett értelmezni, de azt már nem, hogy a darabban egy öreg vajákos a halott lányát adja hozzá hősünkhöz, aki ezért visszautasítja élő szerelmét.

A népi miszticizmusnak és a székely legendáriumnak nem volt hívőbb képviselője Áronnál. Regényei és novellái nagy elismerést arattak, a színművei, népi játékaik és bohózataik – Németh László tanúvallomása szerint – rendre megbuktak. Igaz, ebből Németh László azt a következtetést vont le, hogy pontosan ilyen darabokra lenne szüksége a magyar téátrumnak. Ha szerkezetileg szétesnek, akkor Shakespeare *Viharját* is elítélhetnék ezen az alapon.

Tamási Áron színpadi erejéről Illés Endre trillázott. „Majd Tamási fogja megírni... csak ő írhatja meg a test és a szellem sikoltó egybezuhanását. Minden író egy-két nagy, forró témát ír, él és épít haláláig, s az életmű úgy emelkedik lassan a magasba, a tenger, a habok s végül a viharok szintje fölé, mint a korallszigetek.” Látható, Tamásit elkényeztette a kritika. Az ötvenes évekre viszont minden

visszhang elhalt, a baráti kezek visszahúzódtak. Maradt az elsőfű kritikus a szomszédból, a *Bor és víz* című darabról óvatosan, mégis nagy biztatással szóló kritikus, akit végül ama május 1-jén Karinthy Cini mutatott be a mesternek.

Ezt a Karinthy Ferencet (Áronka sohasem hívta Cininek) a kávéházban ismerte meg Áronka. Ott ült a nagy Karinthy Frigyes egy üres papírlap előtt, és a ceruzájával játszadozott. Láthatóan nem jutott eszébe semmi. Az ifjú Tamási zavartan odaköszönt a mesternek, aki valami székelygóbés tréfával akarta elszórakoztatni az erdélyi legényt.

Ekkor tűnt fel a kávéházban a kamasz, loboncos sörényű Cini. „Papa – mondta Áron emlékezete szerint –, el tetszett vinni otthonról minden gyufát, a Mama pedig rá akar gyújtani.” A nagy Karinthy a zsebéből halászott elő egy doboz gyufát, s odadobta az asztalra.

Tamási nemzedéke nem becsülte túlságosan Karinthy Frigyest. Babits csak Karinthy búcsúztatásakor adta meg a végső elismerést azzal, hogy ő volt közöttünk a legtehetségesebb. Ám addig sok le-kicsinylésben volt része. Kosztolányi az *Így írtok ti* egyik folytatásos kötetének előszavában is azzal mentegette író-társá torzképeit, hogy azok valójában kritikák, mire Németh László bírálatában elmondta, hogy a csörgősipkás kritikus a felelőtlenségből sajtol erényt.

Németh László persze igazából Tamási nemzedékének volt avatott bírálója. S bár Tamási Áron tehetségét elismerte, regényeit a sárba taposta. A *Szűzmáriás királyfi* széteső szerkezetét, következtelen mitológiáját ízekre szedte. A *Címeresek* arisztokratáit hiteltelennek ítélte, az *Ábel az országban* kötetére alig talált mentséget. Leginkább a szexuális túlfűtöttségen akadt fenn. Ábelnek még a kutyája is örök-ké üzekedett, nem szólva azokról a jelenetekről, amikor a vonaton fogorvosi praxist folytató emberről akkor derült ki a vonzódása a férfinemhez, amikor már Ábel egy ágyba került vele.

Áron népi világa az égi és a földi szerelem ihletett ábrázolásában az érzékek erejét nedvdúsabban szólaltatta meg. A puritán Németh

László kritikus szemmel tekintett a székely világ neoprimitív szenvedélygiccsére. Nyíró tizenkét kopjafát ábrázoló nekromantikus elbeszélésfüzérében a haldokló legény a bika szarvára akasztja magát, s úgy érkezik a mátkájához. Egy másikban a gazda a halott feleségét öltözteti fel, és vonatra száll vele, hogy hazajuttassa. A jó székely emberek szót se szólnak. A kalauz egy pillanatra visszahőköl a halottól, majd a közös népi hazugságnak engedve, szótlánul kezeli a jegyét. Alul és fölül is giccs, mondja Németh László, csak közte szivárog valaminő tehetség hajtotta művészet.

Tamási legendáriumban is visszaköszönt ez a népies romantizmus, az egyszerű emberek szokásokba ivódott szenvedélyességének ábrázolása. Tamási rajongásig szeretett apja elébb a kocsmában verekedte ki igazát, majd azon véresen indult leánykérőbe. A Hargita magányos cowboyromantikája nem sokban különbözött attól, ahogyan Hollywood emigránsai megfestették a pisztolypárbajok tehenészlegényeit.

Áron azonban nagy művész volt, egyetlen tömbből faragott ember, aki úgy beszélt, ahogyan írt, s úgy viselkedett, ahogyan alakjait megírta. Feltétlen rajongója volt a női nemnek, házasságaiban az égi szerelemnek, a szünetekben és azon kívül a földi csintalanságoknak.

Zuhanása, az irodalomból történt kitiltása előtt Áron a pesti gavallérok példája volt. A háború utáni esztendőkből magánszínházak is működtek. Bárdos Artúr újra kinyitotta a Belvárosi Színház kapuit, s egyik új darabja, az *Új Isten Thébában* számos színészt avatott. S persze színésznőt. Ezek között volt két felettébb gyönyörű, miként Áron mondta. Az egyiket Déry Sárinak hívták, s ebben az előadásban – óh, történelem – vetkőzött le először magyar színpadon magyar test. Áron többször látta az előadást, de nem csupán a tökéletesen formázott egykori varietécsillag miatt.

Volt ott egy másik lány: Szőke Ivanova Éva, egy alig húszesztendőes díva, szépségben fiatalabb társa Déry Sárinak. Mindkét hölgy

már korán az asszonyságba menekült. Déry Sári a Kállay miniszterelnök fiával folytatott hangos viszony után a szerény Almássy Miklós grófot választotta, a későbbi „angol beteg” rokonát. Pontosabban: a háború idején Sári bújtatta a katonaszökevény grófot, majd a vihar csillapodtával ment hozzá, s kitartott mellette a kitelepítésben akkor is, amikor a gróf csak istállószolgaként tudott elhelyezkedni.

Ivanova Évát zsidó apjával vitték koncentrációs táborba, ahonnan csak úgy szabadult, hogy tizenöt évesen hozzáment rabtartó náci tisztjéhez. A házasságot 1945-ben kiskorú kényszerítése okán semmisítették meg. A tárgyaláson Éva többszörös és brutális megerőszkolásként írta le a frigyet. Amint azonban kiszabadult a bilincsekből, máris a legszebb lányként emlegették a Szőke Évaként feltűnt ifjú színésznőt. Áron tüstént darabot és filmet írt neki – ez utóbbit, *Mezei próféta* címen Bán Frigyes rendezte.

Szőke Évát könnyebb volt megszerezni, mint megtartani. Kivált, amikor feltűnt körülötte a külföldi filmszerepet ígérő kezdő producer, Paál Sándor, a *Színházi Élet* fotográfusa. Házasságot ajánlott a gyönyörű Évának, szerződést a londoni MGM-nél, ahol Korda Sándor – Sir Alexander Korda – volt az európai igazgató.

Árontól sírva búcsúzott az új asszony, akit az se vigasztalt, hogy a fotográfus, az új férj nem volt délceg legény, hanem egy kopaszodó, potrohos ötven felé közeledő, élveteg benyomást keltő úr.

Londonban Paál Sándor Mayfair-beli lakásának falát még válásuk után is Éva – akkor már Bartók Éva – képei díszítették. A bérlemény egykor bordélyház lehetett, mert éjszakánként vidékről a fővárosba szökött lelkészek csengettek és keresték az egykori vígasságban társukat. Első filmforgatásában Bartók Éva történetesen Gina Lollobrigida társa volt. Őt asszony történetét dolgozták fel, és a mű öt évig dobozban maradt. Később se szerzett jelentős szerepet Évának az ügynöke, egyébként harmadik férje, a William Wordsworth névre hallgató ügynök. Wordsworth, a nagy tavi költő? Nem, Wordsworth az ügynök. Mintha ennek a történetnek nem

a tragikum, hanem a bohózat lenne meghatározó eleme. Éva már divattervezőnek készült, amikor váratlanul Milánóba hívták fellépésre. Innen ugyancsak váratlanul Burt Lancaster ajánlott neki egy filmfőszerepet.

Áron a fiókjában tartogatta Éva fényképeit, s már követni sem tudta a pályáját. Bartók Éva negyedik férje a nagy német színész, Curd Jürgens volt. Az újságok címlapjára újabb válása után került, amikor orvosai terhességmegszakítást ajánlottak, mert altesti tumort fedeztek fel nála.

Bartók Éva, akkor még szokatlanul, leányanyaként adott életet Deana Graziának, kisleányának. Kigyógyulását a Subud nevű indonéz szekta tanainak köszönte. Tamási Áron hajdani szerelme Honoluluban nyitott Subud tanházat.

Címlapokra akkor került újra, amikor a hetvenes évek elején bevalotta, hogy gyermekének apja valójában Frank Sinatra volt. A Sinatra család ezt nem ismerte el: ekkor Deana felvette a Jürgens nevet, és egy-két filmszereppel írta be magát a mulandóság könyvébe.

Áron mellőzött íróként próbált ismét reflektorfénybe kerülni. Nagy Imre kormányra kerülése általános enyhülést jelentett. Tamási Áron *Bölcső és bagoly* című művét előbb folytatásokban közölte a *Magyar Nemzet*, majd könyv alakban is megjelent. Áron ismét politikai szerephez jutott, amikor Márai Sándor *Halotti beszéd* című, emigrációban írott versére 1954-ben a *Művelt Nép* című lapban válaszol; a versben az akkor Itáliában élő, éppen amerikai bevándorlási vízumára váró író a száműzetés keservét panaszolta.

Márai művét akkortájt mindenki olvasta Budapesten. Bár Márai vízumával packázott a State Department, a *Látóhatár* című, Párizsban megjelent lap könyvomatos kivonatát az amerikaiak lőtték be rakétával Kelet-Berlinbe, egy nemzetközi kommunista ifjúsági találkozóra. Márai és Tamási, a két óriás nyilvános levélváltását a „rab és bujdosó” párbeszédének nevezte egy, az emigrációban született tanulmány.

Márait az új rendszer képtelenségei is foglalkoztatták, elkeseredését többek között a kitelepítések brutalitása is elmélyítette. Az új Isten Thébában nem könyörült a főszereplőn, Déry Sárin sem. A szépséges színésznőt Mádra deportálták. Földes kunyhóban lakott, répaszedésre kényszerült, bőre lángot vetett a tűző napon, leégett, orvosi ellátást nem kapott, a település félt tőle, mint a leprástól. Egy grófné!

Vakbélgyulladást kapott. Napokig vergődött, senki sem segített kórházba szállítani, miként elhantolni sem. A konyhaasztalon feküdt kiterítve, napokig, míg végre Sárospatakon eltemették.

A felgyülemlett sérelmek, a városban terjedő rémtörténetek hozzájárultak a nyugtalan közérzethez, a forradalom érlelődéséhez. Áron az Írószövetségben aktivizálódott, nem utolsósorban Karinthy Cini biztatására. A forradalom bukása után 1956 decemberében Áron fogalmazta meg az értelmiségi ellenállás manifesztumát, a *Gond és hitvallást*.

Az Írószövetség, melynek Áron akkor már társelnöke volt, a forradalom utóvédharcát folytatta. A manifesztumot Áron mellett Illyés is hangolta, s a többség szavazta meg. Hét vagy nyolc veterán kommunista a határozat ellen voksolt. Fiatalemberként nem tudtam, kit csodáljak jobban: a többség elleni párttűtőket vagy a forradalom (akkor már emléke) mellett szolidáris, felkelt és felkent írókat. Ott volt az ősz Trencsényi-Waldapfel Imre ókortörténész és felesége, Petrolay Margit (akinek a nevét az eredeti jegyzőkönyvben Petronainak írták), Lukács Imre, a farkastorkú, szabó foglalkozású költő, Gereblyés László, a közmegegyezéssel legrosszabb magyar költőnek vélt személy, és az örök Geréb, azaz Geréb László, maga is klasszika-filológus, aki a másik filológusra, Trencsényi-Waldapfelre rápirító Illyésnek azt vágta oda: *Pimasz!*

Waldapfel következetes volt. A bevonuló orosz tankokat izgatottan üdvözölte erkélyéről: csaknem lelőtték a gesztikuláló alakot. Az egyetlen a forradalom utáni esztendőben munkásőr-ruhában tűnt fel. A fegyverét a katedrára tette, majd így szólította fel a hallgatóság-

got a kommunista ifjúsági szövetséghez való csatlakozásra. A konzolidáció abból is megállapítható volt, hogy Trencsényi-Waldapfel professzor a munkásőr-ruhát felcserélte az úttörőszövetség elnökének rövidnadrágjára és piros nyakkendőjére.

A nagy megtorlás kezdetén Áron mögött mindenki felsorakozott. Aztán az Írószövetséget, közel egy időben az íróperek megindításával, feloszlatták. Áron akkori aktivitását nemcsak az irodalmi újságok, hanem kiáltványok is őrizték. Az addig hallgató, félreszorított Sinka Istvánnal és Jankovich Ferencsel röpiratot adott ki még októberben *Rendületlenül* címmel, s benne a *Magyar Fohász* című, fennkölt írását. Az *annus mirabilis*, a csodaév aktivitása elsodorta mellőlem Áront: értekezett, nyilatkozott, delegációk élén tárgyalt az újra beiktatott hatalommal.

Akkoriban két *Szabad Nép* jelent meg. Az egyik Miskolcon, a Münnich–Kádár-kormány megbízásából, a másik Budapesten. Eme december idején nekem már nem volt állásom. Egykori főszerkesztőmet, Király Istvánt, mint sztálinistát az egyetem forradalmi bizottsága felfüggesztésre ítélte – ez valójában a kirúgással lett volna azonos, ha a bizottságot létrehozó forradalomnak esélye lett volna a győzelemre.

Áron az újjászerveződő Petőfi Párt melletti tanácsadó testületnek lett a tagja. Decemberig nála is tárgyaltak a jövődőről. A bizakodó karácsonyra jött a tél. Én elköltöztem Áron mellől, a lakásomat kilőtte egy szovjet tank. Az Istenhegyről immár távcsővel kísértem működését.

Meggyőződésem volt, hogy Áron nem inoghat meg. A valóságban az elsők között egyezett ki. Ezt nem vetheti a szemére senki kortársa. Pokoli volt a nyomás. Börtönbe küldték Déry Tibort és Zelk Zoltánt, Háy Gyulát és Tardos Tibort s még többeket. Akasztottak. Az akkori központi akarat hűségnyilatkozatokat követelt. Minél nagyobb volt egy író szerepe a forradalomban, annál könnyörtelenebb volt a nyomás.

Nincs bizonyíték arra, milyen elvek alapján jelölték a börtönre kiválasztott írókat, ám feltűnő volt – leginkább utólag – az úgynevezett népiekre irányuló kímélet. A letartóztatott Déry ügyében Illyés bejutott Kádár Jánoshoz, aki Illés elvtársnak szólította, és kioktatta a mestert, ám az fel sem merült, hogy letartóztassák. Áron ügyében – ez utólagos ismeret – egy pártaktíván döbbenten fedezte fel Kádár, valamint Kállai Gyula, hogy a *Gond és hitvallás* szerzőjét tudtuk nélkül választották be a Hazafias Népfront elnökségébe. Aczél György panaszolta fel, hogy Áron már éppen hajlott a komolyabb nyilatkozatra, amikor a társadalmi szervezet védőhálót kínált neki.

A mi cimboraságunk a hatvanas évek elejétől új erőre kapott. Áront azzal cserkésztem be ismét, hogy a Petőfi Színház dramaturgjaként darabot rendelhetnék tőle, de a csábításom ellenére tovább hallgatott. Karinthy Cini nagy tisztelője és kísértője volt Áronnak. Nem kellett ugyan sokat csábítani az éjszakába, ám két házasság közötti facérságában szívesen csámborgott az éjszaka tündérei között is. A hatvanas évek elején ő volt az első jelentősebb magyar író, aki egy meghívásra Angliába és Franciaországba utazhatott. Úti élményeiről az *Új Írás*ban számolt be, a politikailag megbízható kritikus, Pándi Pál lapjában. Ő azokat a részeket, melyekben Áron ledérebbszőke nőkkel történt külföldi találkozásokra célzásokat tett, egyszerűen kihúzta. A névleges főszerkesztő, Illés Lajos a megmetélt kéziratot ugyan részben helyreállította, Áron haragját azonban így sem lehetett lecsillapítani.

Az ötvenes-hatvanas évek politikai tisztogatásait különösen kellemtelenné tette egy hamisan felfogott puritanizmus. A vadházasságban élőköt vagy a balkézről szövetkezett párokat a pártszervezetek kényszerítették házasságra. Somlyó György így vette el Nikodémusz Ellit, s Gera Györgynek sem sikerült megszöknie az esküvő elől.

Az irodalmi botrányok is erotikus művek körül buzogtak fel. Örkeny István *Lila tinta* című elbeszélése a *Csillag*ban a párt ideológiai

hatalmasságának, Révai Józsefnek a haragját váltotta ki. Az *Új Írás* szerkesztői Weöres Sándor *Antik ekloga* című versének közlésébe buktak bele. Az ilyen sorok: *táncos térde közé csúsztva kerestem a rést, s vágyam nedve szökellt combjára s a gyűrt rokolyába*, egyenest a munkásosztály érzékenységét borzolták fel. A verset sokan küldték el felháborodott levelek kíséretében Kádár elvtársnak: a rágalomhadjárat igen eredményes volt.

Újabb műveiben Áron – kényszerből vagy önként – fékezte az erotikát. A hétköznapiakban, hatvanhoz közeledve azonban eléggé fickósnak bizonyult. Városi legenda, hogy negyedik házasságát, talán legénybúcsúját az Aranykéz utcai, Pipacshoz címzett mulatóban ünnepelte a természetes Müllerné, a lotyók főnökének rendezésében. Müllerné állítólag őrnagyi rangban szolgált.

Egy este Karinthy Cini trombitálta össze a csapatot, Zelk Zoltánt, Juhász Ferencet és engem. Juhász ott maradt Áronnál, ruhástól a fürdőkádban, elfáradt a korai italozásban, pihenésre vágyott. Mi a Déli pályaudvar restijében gyülekeztünk, a börtönviselt Zelk a tisztításra érett szürke öltönyben, Áron villogó plasztronú fehér ingben, Cini tornacipőben. Színházi dramaturg voltam akkortájt, a hölgytársaságról telefonon intézkedtem, arról is, hogy az előadás végén a jelmeztárból a kórus üdvöskéje, Ibolya bármely ruhát elkölcsönözhet.

Kisvártatva megérkezett Ibolya selyemlamé estélyiben, magas sarkúban, s egy hatalmas zöld kalapban. Színházi jelmezében úgy festett a restiben, mintha holtából maga Erzsébet királynő tért volna vissza kísérteni. Áronnak elakadt a lélegzete, Zelk is tágra meredt szemmel nézte a jelenést. A jelenetet a mókamester Cini mesélte tovább, biztonnal irodalmasította kissé, pesti folklórra csiszolta.

Áron a szomszédom volt. Közelből láttam, milyen apostoli ágrólszakadtan élt. Háború előtti öltönei, villogó fehér inge, vékony bogra kötött nyakkendője, arany inggombja azonban jól takarta az úri szegénységet. Az életben is székely góbé módjára

beszél, fondorlatot sejtetve minden szavával, holott kevés ártatlanabb lélekkel találkoztam.

Iddoggált hát a restiben a két klasszikus, amikor megjelent a zöld kalapos lányka, akit Zelk egyik halhatatlan verse meg is örökített. Áron az asztal alatt összecsatoltatta a bokáját, mintha Érosz vezénylő tábornokként vonult volna el előtte.

Kisnagysád, szólította meg a zöld kalapos lánykát Áron. Mit méltóztatna ital gyanánt bájos torkán lenyomni? Ez persze Cini, ahogyan továbbadta a góbét, aki azért mégse szötte ilyen bonyolultan a szót. De az ellenpont, a delnő válasza a restiben hatalmas adut vágott a finomkodó mesterre: *Rumot, apukám!*, s mindezt alsó regiszterben, a pipiskedő kérdésre egy durranó maszkulin válasz a hölgytől. *Rumot, apukám!* Aztán Zelk írt hozzá verset, miután hevesen próbált udvarolni a próbákon oly elfoglalt zöld kalapos lánykának, akit így a halhatatlanságba emelt a Déli pályaudvar restijének színpada.

A zöld kalapos lánykával Áron szörnyű szenvedésekkel teli halálának tán negyed századán a kaliforniai Pasadénában futottam össze. Mi volt, tudakoltam, kit választottál?

„Mekkora számár vagy, picikém. Nekem egyetlen szerelmem volt akkoriban. Mindent megígért. Elválík, főszerepet kapok. Aztán ebből nem lett semmi. Az egyetlen férfi az életemben Petrovics Emil volt. Még ma is szeretem... A resti? – folytatta a zöld kalapos lányka. – Zelk kimerült, Áron hajnalig ostromolt, Cini meg eltűnt veled. Hajnalban én is otthagytam Áront a mulatóban. Az igazat megvallva gyönyörűen udvarolt, máig emlékszem arra, hogy hatlovas hintón mentünk a Göncölszékér felé, vagy valami ilyesmi. De hát nekem ez éppen rosszkor jött az adott hónapban. Pedig tanulhatott volna tőlem egy s más a mester” – jegyezte meg az alt hangú hölgy.